

Rev. Myoshu Agnes Jędrzejewska M.D.; Ph.D.

Jodo Shinshu Sangha of Poland

UWAGI NA TEMAT SHINJIN SHINRANA

Referat wygłoszony na Europejskiej Konferencji I.A.S.B.S. 2000

W ostatnim stuleciu Dharma Buddy, popularnie nazywana buddyzmem, zdecydowanie wkroczyła w życie Europy. Po wygłoszeniu Nauk przez Buddę Śakyamuniego, Dharma najczęściej była wprowadzana w nowych krajach i kulturach przez ich liderów. Praktykujących Dharmę Buddy zawsze traktowano jako osoby raczej uprzywilejowane: tych o lepszych warunkach karmicznych. Buddyzm, w gruncie rzeczy, nawet w krajach rdzennie buddyjskich, nie był nigdy religią masową, przy najmniej w takim sensie jak było nią chrześcijaństwo.

Tradycje Czystej Krainy uprościły znacznie doktrynę, aby dotrzeć do większej liczby ludzi, i wciąż ma to miejsce w przypadku Jodo Shinshu, które oddziałuje na Japonię duchowo, społecznie i kulturalnie, szczególnie od czasów Rennyo Shonina.

Każdy kto miał okazję studiować w Japonii doktrynę Jodo Shinshu, jest zaskoczony bogactwem Nauk, a jednocześnie trudną do przyjęcia dla Zachodnich gustów niejasnością języka ich tłumaczeń.

Wszystkie tradycje Czystej Krainy opierają się głównie na przekazie symbolicznym, który nie wyklucza możliwości traktowania go dosłownie. To dlatego Amida przedstawiany jest z gestem obejmującym adeptów wszystkich możliwych poziomów. A ponieważ Honen głosił, że sama recytacja Imienia wystarcza dla osiągnięcia stanu umysłu zwanego satori lub oświeceniem, buddyzm otrzymał możliwość stania się religią dostępną dla każdego. W tym samym czasie, kiedy zwykli Japończycy zaczęli dzięki Nembutsu zbliżać się do ostatecznego wyzwolenia duchowego, w tym samym czasie skromny człowiek, zwany obecnie Shinranem Shoninem, osiągnął najbardziej zaawansowane i głębokie urzeczywistnienie w buddyzmie Mahayany.

Najpierw nazwano go heretykiem, potępiono i oskarżono, ale z czasem zyskał uznanie jako mistrz.

Co mnie najbardziej uderza w shinranowskiej interpretacji Dharmy, to prawdziwie bodhisattwiczną zdolność obejmowania wszystkiego polem oświecającej energii Amidy, przy jednoczesnym zrozumieniu zarówno absolutnego satori jak i podstawowej kondycji ludzkiej.

Od czasów Shinrana odnotowano wiele interpretacji jego realizacji. Obecnie w Japonii co najmniej 10 tradycji buddyjskich wymienia Shinrana jako swego założyciela. Nawet w najwybitniejszej z nich - Jodo Shinshu - występują różne interpretacje, ale jest to raczej sprawa dla naukowców i kleru.

Przeciętny japoński wyznawca rzadko zdaje sobie sprawę z tego jak różne może być jego rozumienie tej religii.

Wśród ludzi Nembutsu, o poważnych aspiracjach duchowych, najważniejszym wydaje się być rozumienie **shinjin**, gdyż **shinjin** uważane jest jako warunek narodzin w Czystej Krainie (**ojo**), co jest traktowane jako ideał istnienia po śmierci. Wprawdzie starsi Japończycy czekają często cierpliwie aż otrzymają od Amidy **shinjin**, młodsze pokolenie stawia już pytania o warunki i pewność uzyskania **shinjitsu shinjin**.

Bogactwo i różnorodność środowiska japońskiego Jodo Shinshu zawsze wywiera wrażenie na przyjeźdźnym zainteresowanym tą religią.

Kiedy około 200 lat temu Japończycy rozpoczęli emigrację ekonomiczną na oba kontynenty amerykańskie, "zabrali ze sobą" w dużym stopniu "sposób życia Jodo Shinshu", co im z pewnością pomogło tam przetrwać. Obecnie trudno im oddzielić swoją religię od japońskiej tradycji kulturalnej. Ta niemożność stanowi czasami przyczynę ich konwersji na chrześcijaństwo, gdyż po kilku pokoleniach życia w swoim nowym kraju rodzinnym czują się prawdziwymi Amerykanami, a nie Japończykami. To, jak sądzę, pewnego dnia zainicjowało nasz porównawczy dialog z chrześcijaństwem; dialog, którego doktrynalnie Jodo Shinshu nie może wygrać.

Mimo że Nagarjuna, buddyjski mistrz z Indii, wprowadził do dyscypliny filozoficznej zwanej logiką metodę dysputy zwaną redukcją do absurdu (*reductio ad absurdum*), kultura japońska nie lubi logicznej dysputy. Kultura ta wciąż preferuje zamiast bezpośredniego stwierdzenia mówienie "między wierszami" lub "ogródkami". Ta niejasność waży na tłumaczeniach ważnych pism Jodo Shinshu na angielski.

Niestety, ludzie Zachodu cenią najbardziej jasność przekazu i jego budowę logiczną. Mimowolnie każdy człowiek Zachodu próbuje uściślić przekaz, który nie jest dla niego wystarczająco zrozumiały, a to może prowadzić do daleko idących nieporozumień. Przede wszystkim, prace Shinrana tłumaczone są z chińskiego na angielski przez specjalistów japońskich. Jest doprawdy trudno przetłumaczyć chińskie buddyjskie znaki (kanji), z ich wielopoziomowym znaczeniem, na jakiś bardziej precyzyjny język. Szczególnie wtedy, gdy chcemy zachować nie tylko przekaz, ale również jego poetyckie piękno. Każde tłumaczenie buddyjskiej gathy na angielski jest uproszczone. Jej znaczenie jest w pewnym stopniu "zamrożone" na jednym z poziomów rozumienia wybranym przez jej tłumacza. Wygląda na to, że bez nauczania się kanji nigdy nie dotrzemy do całego przekazu.

Pamiętając o tym, chciałabym przedyskutować dwie definicje kluczowego terminu dla Jodo Shinshu - **shinjitsu shinjin**, który jest podstawowo związany z rozumieniem przez Shinrana **ojo** (narodzin w Czystej Krainie). Zanim ośmielę się przedstawić własne wnioski, chciałabym przedstawić pewne cytaty z "Zebranych prac Shinrana, tom II", w tłumaczeniu ze wstępem, glosarium i pomocami językowymi Denis Hirota, Hisao Inagaki, Michio Tokunaga, Ryushin Uryuzu, z Shin Buddhism Translation Series, wydanym przez Jodo Shinshu Nishi Honganji-ha, 1997.

"*Shinjin* dosłownie oznacza prawdziwe, rzeczywiste i szczere serce i umysł człowieka (makoto no kokoro), dane przez Amidę. To serce-umysł posiada podstawowo dwa aspekty: niedychotomiczną identyczność, w której serce i umysł Amidy i serce i umysł praktykującego stanowią jedność, i dychotomiczny związek, w którym te dwa [serce-umysł Amidy i człowieka] wzajemnie się wykluczają i pozostają w dynamicznym wzajemnym oddziaływaniu. Stosowany jako przymiotnik, *shin* posiada znaczenie "prawdziwy, rzeczywisty, i szczery". Jako czasownik, oznacza "zawierzyć Buddzie", czyn, który stał się możliwy dzięki działaniu prawdziwego, rzeczywistego i szczerego serca i umysłu Buddy Amidy. Te dwa znaczenia są zawsze nierozdzielne. Tak więc mimo że *shinjin* jest doświadczane przez istotę ludzką, jego źródło, istotę i spełnienie można znaleźć tylko w Buddzie.

Trzeba zwrócić uwagę na dwa punkty dotyczące jedności, którą oznacza *shinjin*. Po pierwsze, nie jest to prosta identyczność. Według Shinrana, umysł Buddy Amidy jest prawdziwy, rzeczywisty i szczery, podczas gdy umysły głupich istot są puste i przemijające. Ponieważ "pusty oznacza nierzeczywisty i nieszczery, przemijający oznacza nieprawdziwy", *shinjin* jest jednością tego, co prawdziwe i rzeczywiste, z jego przeciwieństwem: są one jednym, a jednocześnie dwoma; są dwoma, a jednocześnie jednym. Aby wyrazić w języku filozofii strukturę tej jedności, umysł głupiej istoty i umysł Amidy są identyczne, a jednocześnie działają w opozycji wzajemnego wykluczania i negacji, prawdy i rzeczywistości wobec Pustki i przemijalności. W kategoriach religijnych, jedność *shinjin* wyraża działanie wielkiego współczucia (Mądrości Buddy), przyjmującej w siebie złe osoby (głupie istoty ogarnięte ślepych namiętnościami), nigdy ich nie opuszczając.

Drugi punkt dotyczący jedyności [oneness] *shinjin* stanowi rdzeń Buddyzmu Shinrana, gdyż oznacza osiągnięcie stanu Buddy. Nauki Shinrana nie dotyczą więc zbawienia przez "wiarę", gdyż *shinjin* nie jest środkiem do zbawienia lecz samym zbawieniem. Jego centralne znaczenie widać w podkreślaniu przez Shinrana Innej Mocy, która "oznacza wolność od wszelkiej kalkulacji".

Kiedy ktoś jest wolny od własnej mocy (skierowanego na siebie działania intelektu i woli osiągnięcia oświecenia), ta wolność umysłu i serca od własnej mocy sama w sobie jest Inną Mocą. Innymi słowy, Inna Moc jest mocą Buddy, która stała

się własną jako *shinjin*. Jest to moc serca i umysłu osoby, od której własna moc odpada i znika, gdy urzeczywistnia się jedność z umysłem Buddy.

W urzeczywistnieniu *shinjin* człowiek staje się głupią istotą (bambu), gdy po raz pierwszy budzi się do swojej rzeczywistej natury, ale jednocześnie osiąga stan Buddy, który zostanie w pełni urzeczywistniony dzięki działaniu *jinen honi*. Ta złożona struktura *shinjin* wyrażona jest przy pomocy wielu ważnych pojęć. Na przykład, ponieważ jedność w *shinjin* oznacza, że człowiek *shinjin* uzyskał umysł Buddy, który sam w sobie jest stanem Buddy, jaki ma być w pełni urzeczywistniony w chwili gdy więzy karmiczne zrywane są w chwili śmierci, Shinran stwierdza, że są one [osoby *shinjin*] równe Tathagacie. "Równość" nie oznacza identyczności, ale wskazuje również na pozostałe różnice. Tathagata jest całkowicie wolny od ślepych namiętności, ale osoby *shinjin* nie są. Mimo tego, struktura *shinjin* jest taka, że wtedy gdy są ludźmi są również Tathagatą (Buddą), gdyż przebywają w umyśle Buddy (Innej Mocy)". (pp.206-207)

Cytat ten, opisujący *shinjitsu shinjin* (wielkie *shinjin*, prawdziwe *shinjin*), jako definicję słownikową, jest, naturalnie, niepełny i wskazuje tylko na kilka aspektów doświadczenia *shinjin*. Japończycy czytają go rzadko. Ludzie Zachodu często są zakłopotani z powodu paradoksalnej alogicznej stanowczości, która wygląda jak zabawa terminami bez związku z codziennym życiem. Należy to przetłumaczyć z języka naukowego na zwykły, aby było zrozumiałe dla każdego. Ponadto, cytowana definicja *shinjin* traktuje głównie o Innej Mocy w przeciwieństwie do własnej mocy i przypisuje Tathagacie Amidzie pełne zaangażowanie i odpowiedzialność za doprowadzenie nas do Jego duchowego poziomu. Jeśli ludzie Zachodu czytają tylko taką definicję, mogą być przerażeni, że osiągną pewien rodzaj schizofrenii zamiast słynnego buddyjskiego "wyzwolenia z wiecznego strumienia narodzin i śmierci". Posiadanie dwóch umysłów działających w przeciwnych kierunkach, dwóch umysłów drastycznie różnych, brzmi bardzo konfundująco i zupełnie nieatrakcyjnie. To, czego każdy pragnie, to spokój umysłu, jasność i mądrość, a nie jakiejś mocy walczącej z własną głupotą i ślepą namiętnością w przeciwnym niż Amida kierunku.

Ironia polega na tym, że ucząc się o *shinjitsu shinjin* w języku japońskim, dowiadujemy się przede wszystkim o korzyściach *shinjin*, lub o korzyściach *Tariki Nembutsu*. Shinran nauczał w ShoShinGe o pięciu korzyściach *Tariki Nembutsu*: 1) Nembutsu sprawia, że jesteś w stanie osiągnąć najwyższą nirwanę po swojej śmierci fizycznej; 2) kiedy żyjesz, Nembutsu pozwala ci doświadczać życia "jednego smaku"; wszystko co się pojawia traktujesz jako doświadczenie i naukę, a nie jako katastrofę lub powód do zachwyty; 3) czujesz się chroniony i objęty Światłem Amidy, Światłem Mądrości i Współczucia i jasno odczuwasz Jego prowadzenie; 4) twój umysł przechodzi transcendentalną transformację, w czasie której twoje postrzeganie siebie i świata dookoła zmienia się dramatycznie, aby osiągnąć w rezultacie punkt, gdzie żyjesz jakby ponad światem samsarycznym; 5) dzięki Nem-

butsu otrzymujesz w pełni paramity Buddy i to sprawia, że wszyscy Buddowie wystawiają ciebie jako Buddę Amidę.

Shinjitsu shinjin w języku japońskim opisane jest również przy pomocy innych terminów. Jednym z nich, według Shan-tao, jest **SanNin**: umysł osoby **shinjin** nazywany jest **kongoshin** (diamentowy) i posiada trzy charakterystyki (**kinin, gonin, shinnin**): 1) urzeczywistnia on najwyższą radość bycia jednym z Amidą, który jest Sambhogakaya, "Ciałem" Radości, Kayą Wypełnionego Ślubowania, w pełni wyzwolonym, przejawiającym się w formie Imienia w samsarycznym świecie, dla dobra wszystkich istot bez wyjątku; 2) umysł **KonGoShin** otrzymał dostęp do nieograniczonej Mądrości Buddy, co sprawia, że osoba **shinjin** jest w stanie rozróżnić prawdziwą Dharmę od różnych dewiacji, i co daje tej osobie, która wciąż jest w pewnym stopniu bombu, zdolność do podążania raczej za Dharumą niż za impulsem pochodzącym z jej umysłu, wytworzonym przez bonno; 3) umysł osoby **shinjin**, będąc jednym z Amidą, polega w pełni na Buddzie i Dharmie, ponieważ Budda i Dharma są rozpoznawane jako najwyższa Prawda, Radość, Wyzwolenie i Szczęście.

Znając klasyczne japońskie terminy opisujące wielkie **shinjin**, trudno zrozumieć dlaczego w języku angielskim przedstawia się, że "Po urzeczywistnieniu **shinjin** człowiek staje się po raz pierwszy głupią istotą (bombu)", jak też dlaczego osoba **shinjin** posiada "podwójny umysł działający w przeciwnych kierunkach". Jak wiemy, aby urzeczywistnić **shinjitsu shinjin**, trzeba najpierw pozbyć się jakiegokolwiek własnej mocy - jest to warunek sine qua non, podstawowy. Przez Nembutsu jesteśmy prowadzeni do punktu, w którym po raz pierwszy uświadamiamy sobie swoją żalostną naturę, swoje kłamstwa i hipokryzję, ból własnej ignorancji, wymiar własnych ograniczeń i z dna naszej udręki decydujemy, dobrowolnie decydujemy porzucić siebie, porzucić poleganie na sobie, porzucić swoją dumę, sny o potędze, decydujemy oddać nasze umysły Amidzie. Decydujemy uczynić nasze umysły Jego tronem, tak abyśmy mogli patrzeć na Niego, słuchać Go, czcić, prosić o radę i być szczęśliwym w Jego Świetle. W chwili takiej decyzji rodzi się **shinjitsu shinjin**, rodzimy się w Jodo Amidy (Czystej Krainie), ponieważ od tej chwili nasze umysły kierowane są przez Amidę i nigdy już nie będziemy chcieli zastąpić Amidy naszą mocą. W takim momencie nasza własna moc jest nieodwracalnie niszczone i to oznacza wyzwolenie. Mimo że wciąż doświadczamy stanu naszego bonno, przyjmujemy go poprzez filtr Mądrości i Współczucia Amidy. To czyni nas rozumiejącymi, tolerancyjnymi, silnymi bez względu na okoliczności. To sprawia, że widzimy wszystkie istoty dookoła nas jako przyszłych Buddów, jako przyszłego Amida-sama. To sprawia, że czujemy siebie w każdym błędzie ludzkim, tak że nie możemy nikogo potępić. Możemy krytykować pewne działania, ale nie potępiamy żadnej czującej istoty. Odczuwamy wszystkie istoty jako część siebie.

W języku japońskim istnieje termin "**Nembutsu Jo Butsu**", który dosłownie oznacza "Nembutsu jest stawianiem się Buddą (Amidą)". Jeśli tłumaczone to jest

jako: "osiąganie stanu Buddy poprzez Nembutsu", ma to nieco inne znaczenie, chociaż zapewne brzmi lepiej.

Jest również termin japoński opisujący *shinjin*, który wydaje mi się ważny - "**GenShoShoJoJu**". Tłumaczy się go jako "życie w futaiten (nieodwracalne satori)" lub jako "uczestniczenie w procesie stawania się Buddą".

Co oznacza uczestniczenie (*ju*) w procesie transformacji naszego umysłu, będącego tak całkowicie w mocy Amidy? Moim zdaniem, oznacza postępowanie za przewodnictwem Amidy. Być najwyższym Buddą oznaczało dla Shinrana zostanie Absolutem, który nie przejawia się w samsarze, ani nie jest rozpoznawalny dla zwykłego człowieka. Aby posiadać formę ludzką, każdy potrzebuje bonno. W przypadku osoby *shinjin* bonno jest wciąż aktywne, ale jest odbierane w sposób przekształcony przez Inną Moc. Jest to największa korzyść o jakiej można marzyć. Ta transformacja doprowadziła Shinrana do reinterpretacji klasycznej definicji *ojo*, Narodzin w Czystej Krainie Amidy.

Definicja Narodzin, podana w tym samym cytowanym powyżej angielskim źródle, jest następująca:

"Dosłowne znaczenie oryginalnego terminu *ojo* jest 'dążyć do narodzin' [to go to be born]. Tradycyjnie oznacza to osiągnięcie narodzin w Czystej Krainie po śmierci, tak żeby w idealnych warunkach religijnych można otrzymać pomoc Buddy, osiągnąć futaiten i w końcu urzeczywistnić doskonałe oświecenie. Ludzie żyjący w ostatniej epoce Dharmy (*mappo*), nie mający kontaktu z Buddą, w okresie chaosu i zepsucia, czuli, że oświecenie nie będzie możliwe jeśli nie narodzą się w lepszym świecie. Ponadto, począwszy od Shan-tao, wymawianie Imienia Amidy uważano za najskuteczniejszą drogę do narodzin w Czystej Krainie; stąd określenie 'narodzin przez Nembutsu' (*nembutsu ojo*).

Jednakże dla Shinrana "narodziny w Czystej Krainie" nie oznaczają udania się do jakiegoś idealnego miejsca dla długiego treningu duchowego; termin ten oznacza, że w chwili śmierci uzyskuje się natychmiast najwyższe oświecenie, będąc wyzwolonym z karmicznych więzów życia-i-śmierci i osiąga nirwanę. Dalej, zgłębiając naturę "narodzin przez Nembutsu", Shinran położył nacisk na centralne znaczenie *shinjin*, które jest współczuciem Amidy, wolnym od wszelkiego kombinowania źródłem, z którego wypływa wymawianie Imienia. Tak więc naukę tę można scharakteryzować jako 'narodziny poprzez realizację *shinjin*', gdzie Nembutsu i *shinjin* uważane są jako nierozłączne. Na tej podstawie Shinran był w stanie uczynić radykalny postęp w koncepcji narodzin. Tak więc idea przyszłych narodzin [going to be born] w Czystej Krainie, która miała jedno tylko znaczenie w tradycyjnym rozumieniu, ma dla Shinrana dwie konotacje: 1) przebudzenie w bezpośredniej teraźniejszości, zwane *shinjin*, w którym jest się "pochwyconym" przez Wielkie Współczucie, by[nigdy nie być już porzuconym; oraz 2) osiągnięcie najwyższego

oświecenia pod koniec życia, bez żadnego wysiłku lub usiłowań ze strony praktykującego, dzięki naturalnemu działaniu (jinen) współczucia Amidy." pp.171-2.

Czytając taką definicję **ojo**, Narodzin, człowiek Zachodu może preferować np. nieco jaśniejsze określenie, że **shinjin** w znaczeniu **shinjitsu shinjin** jest w rzeczywistości duchowym Narodzeniem w Czystej Krainie, ponieważ począwszy od tej chwili osoba **shinjin** znajduje się pod całkowitym wpływem i kontrolą Amidy. Resztkowe bonno osoby **shinjin** jest transformowane w czystą energię Buddy, stanowiąc jednocześnie materiał dla osobistego nauczania. Jak powszechnie wiadomo, wiedza na temat Dharmy, przeczytana przez nas w książkach, pozostaje wciąż w kategoriach filozofii abstrakcją chwytaną intelektualnie. Aby żyć Dharma, należy uzyskać pomoc Amidy, pomoc która przenosi nas poza słowa i pojęcia. Życie Dharma oznacza, że zaczynamy widzieć siebie i wszystkie rzeczy dookoła oczami Buddy. I nie jest to już więcej abstrakcja. Zaczyna to być naszą naturą [the way we are]. Dlatego, kiedy umieramy fizycznie, nasze umysły otrzymują szansę osiągnięcia najwyższej nirwany.

Ponieważ ludzie Zachodu są przeważnie dociekliwymi studentami, natychmiast pada pytanie: "dlaczego więc Shinran nazwał realizację najwyższej nirwany Narodzinami w Czystej Krainie?". Wiemy z definicji, że Czysta Kraina jest miejscem naszego duchowego rozwoju, warunkiem zostania Amidą dzięki Jego zasługom i Jego mocy. Czysta Kraina związana jest w jakiś sposób z samsarą. Została stworzona dla istot samsarycznych, bombu, aby uczynić z nich Buddów. Nawet w chińskiej terminologii "Czysty" w wyrażeniu "Czysta Kraina" jest czasownikiem i oznacza "oczyszczać". Biorąc to wszystko pod uwagę, człowiek Zachodu pyta, dlaczego nie wyjaśnimy przekazu Shinrana po prostu rezerwując termin **ojo** (Narodzin) tylko dla doświadczenia przebudzenia **shinjin**? Dlaczego nie mówimy o wstępowaniu w najwyższą nirwanę po naszej śmierci fizycznej, bez nazywania tego Narodzinami w Czystej Krainie? Ponieważ w chwili najwyższej nirwany [wstąpienia w najwyższą nirwanę] jesteśmy identyczni z Amidą, nie potrzebujemy więc Czystej Krainy dla siebie. Od tej chwili tworzymy Czystą Krainę dla innych, jak to uczynił Amida dla nas.

Dla ludzi urodzonych w tradycji chrześcijańskiej, nie ma potrzeby podkreślać roli Innej Mocy, która jest tak czy owak rozumiana jako przewyższająca nasze pojęcie. Kultura chrześcijańska traktuje również o supremacji Boga. Nie interesuje nas również tak bardzo jakość życia pozagrobowego, jakie obie religie mogą oferować, ponieważ nikt nie może udowodnić istnienia życia pozagrobowego w sposób nie budzący wątpliwości. Najistotniejszym jest, jakie korzyści w obecnym życiu można uzyskać postępując zgodnie z danym nauczaniem. A to jest bardzo pouczająco ujęte w klasycznych japońskich terminach szkoły Jodo Shinshu.

My, ludzie Zachodu, jesteśmy głęboko wdzięczni wszystkim japońskim naukowcom i tłumaczom Dharmy Shinshu za ich ogromny wysiłek przekazania nam Nauk o

bezcennych korzyściach. Mimo że ich wiedza, oddanie naukom i poprawność ich angielszczyzny jest poza wszelkim porównaniem, napotykają oni wyjątkową trudność - tłumaczą wszystko, czego nauczyli się w swoim macierzystym języku, na zupełnie inny język i kulturę. Mimo że znają język, nie są nami, nie posiadają umysłów ludzi Zachodu, nie myślą w taki sposób jak my. A doświadczenie religijne jest może nawet bardziej intymne niż miłość, ponieważ nikt nie może wyrazić wszystkich złożonych uczuć w tej materii. Wśród tłumaczy znanym jest, że najlepsze rezultaty osiąga się przy tłumaczeniach z języków obcych na swój ojczysty, co waży zwłaszcza przy dużej różnicy kultur.

Proszę nie odczytywać tego artykułu jako krytycznego. Należy go rozumieć jako wyraz wdzięczności. Ludzie Zachodu wyrażają swoją wdzięczność inaczej niż Japończycy. My pragniemy dojść do sedna i wyjaśnić sprawę. Rozumiemy trudności, jakie to może spowodować, ale faktem jest, że nie możemy powtarzać w Europie historii The Buddhist Churches of America. Nie mamy takich warunków. Istnieje znaczna różnica pomiędzy prawdziwie japońskim a europejskim podejściem. Dzięki Nembutsu powinniśmy się spotkać gdzieś "pośrodku", jeśli będziemy naprawdę traktować się wzajemnie z uwagą i szacunkiem.